

Ülevaade 33. emakeeleolümpiaadist

Katrin Kern

Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi assistent,
33. emakeeleolümpiaadi žürii esimees

1920. aasta põhiseadusega sai eesti keelest Eesti vabariigi riigikeel. Eesti juubeliaasta olümpiaadi teema oligi see, kuidas on eesti keel kui riigikeel arenenud, kuidas ta sellena toimib ja missugused on ta tulevikuperspektiivid. Tavapäraselt loodeti sel teemal näha eelkõige sisukaid õpilasuurimusi, kuid uue aja märgina oli sel olümpiaadil eelvooruses võimalik ka kirjutada Vikipeedia artikkel.

Uurimistöödest

Teemat välja kuulutades mõlkus korraldajatel meeles eelkõige see, et õpilased võiksid vaadelda, kuidas eesti keelt kui riigikeelt on teadlikult arendatud ja korrastatud, kuid uurimisteedena pakuti välja ka riiki kui suhtluspartnerit (ametkondliku keelekasutuse stiil) või mitmekeelsust avalikus ruumis. Pilgu võis pöörata minevikku ja võtta vaatluse alla isikute ja institutsioonide tegevuse kirjakeele arendamisel (emakeele selts enne ja pärast teist maailmasõda, vabariiklik õigekeelsuskomisjon, eesti keele instituudi keelekorraldajad jne), sealjuures võinuks jälgida normistamist üldisemalt, aga ka mõne kitsama teema muutumist ajas. Oleviku aspektist oleks saanud vaadelda õigekeelsusreegleid, mis valmistavad enim raskusi; lihtsuse ja selguse nõuetele vastamist, olgu tegu siis mõne õpiku või hoopis projekti või organisatsiooni tekstidega.

Õpilasi näis aga enim köitvat hoopis tuleviku ehk keelehoiakute ja eesti keele kestlikkuse teema. Laekunud 12 uurimusest kolm olid just sellele pühendatud, retsensent tõstis neist esile Sütevaka humanitaargümnaasiumi õpilase Georg Timoštšenko (juhendaja Elma Künnapas) uurimust, kus autor oli küsitlenud eakaaslast, kelle vastustest selgus, et eesti keele püsimine on neile küll oluline, kuid igapäevaelus kasutavad nad siiski

üsna palju ka inglise keelt. Kahes töös vaadeldi keelekorralduse teemat. Sütevaka humanitaargümnaasiumi õpilane Iris Epp Sildnik (juhendaja Elma Künnapas) kirjutas uurimuse õigekeelsussõnastikest, mille intriigerivaim osa oli küsitlus ÕSi aktuaalsuse kohta, vastajaiks ÕSi koostaja, keeleteadlane, sõnaraamatute spetsialist ja gümnaasiumiõpetaja. Triin Aasa Koeru keskkoolist (juhendaja Reet Aule) vaatles algustäheortograafia reeglite kujunemist ning testis internetis enam kui 200 anonüümse vabatahtliku abil ka reeglite tundmist. Testi tulemuste kohta ütleb noor uurija järgmist: „Üldiselt tehti kõige rohkem vigu kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*), rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*), ajaloosündmuse (*külm sõda*), tähtkuju (*Ambur*), püha nimetuse (*suur reede*) ja saatepeal kirja („*Aktuaalse kaamera*”) õigekirjas.” Õigekeelsuse kursuste õpetaja ja meedial hoolsalt silma peal hoidva inimesena pean kinnitama, et need on tõesti üsna tavapärased eksimused.

Uurimuste põhjal pääsesid lõppvooru veel keskmisest vanuseastmest Stella Tukia Gustav Adolfi gümnaasiumi 10. klassist (juhendaja Ülle Salumäe) ning vanemast vanuseastmest Anita Mutso Viljandi gümnaasiumi 12. klassist (juhendaja Aili Kiin), Agnes Kolga Gustav Adolfi gümnaasiumi 12. klassist (juhendaja Ülle Salumäe) ja Laure Kurvet Tallinna Mustamäe gümnaasiumi 11. klassist (juhendaja Kaire Pihelgas).

Nagu nimetatud, laekus uurimusi vaid 12. Põhjusi on raske pakkuda, kuid ehk võis seekord probleem olla teemavaliku liigeses avaruses, ehk ka väheses konkreetsuses. Sobiva uurimisvaldkonna, ainese ja hüpoteesi leidmine võis tunduda liiga ajamahukas ning töö enese tegemiseks enam suurt aega ei jäänudki. Kiirustamisest andsid märku ka võrdlemisi ohtrad hooletusvead nii mõneski sisu poolest väga heas töös.

Vikipeedia artiklitest

Lisaks seni tavapärastele võimalustele (ülesandevoor või koostatud õpilasuuring) lõppvooru jõuda oli vanematele õpilastele sel aastal avatud veel üks tee: kirjutada Vikipeedia artikkel keeleteaduse või keelekorralduse teemadel. Tartu ülikool ja Wikimedia Eesti soovivad projektiga „Miljon pluss” kinkida Eestile sünnipäevaks võimalikult mahuka ja sisuka veebientsüklopeedia. Ka keeleteemadel kirjutajaid on sinna alati juurde vaja. Nii pakuti välja märksõnad ja isikud, mille ja kelle kohta peaks Vikipeedias kindlasti artikkel olema. Miks selline žanr, võib ehk küsida. Vikipeedia

entusiastide sõnul on vikiartikkel õppimiseks väga sobiv tekstiliik. Selle koostamine aitab süstematiseerida teadmisi mingil teemal, koguda ühte kohta olulised viited ja harjutada neutraalses stiilis refereeriva teksti koostamist. See pole küll iseseisev uurimus, kuid võib olla mõne uurimuse koostamisel esimeseks sammuks.

Vikipeediasse artikli kirjutamise võimalust kasutas 13 õpilast, neist lõppvooru kutsuti kolm: keskmisest vanuseastmest Kerstin Kajar Rakvere gümnaasiumi 10. klassist (juhendaja Reet Bobõlski) artikliga „Rootsi laenud eesti keeles” ning vanemast vanuseastmest Kirke Ojala Kadrina keskkooli 12. klassist (juhendaja Merike Lillemägi) artikliga „Eurokeel” ja Anete Aas Viljandi gümnaasiumi 11. klassist (juhendaja Aili Kiin) artikliga „Valve-Liivi Kingisepp”.

Piirkonnavorudest

Sel aastal mõjutas piirkonnavorude korraldust haldusreform: mõned vallad liitusid naabermaakonnaga, maavalitsused kaotati ja nii ei olnud mõnes maakonnas kindel seegi, kuidas peaks piirkonnavoru tööd välja trükitud ja paljundatud saama. Aga emakeeleõpetajatele ei ole miski võimatu ja 26. jaanuaril lahendas ülesandeid üle Eesti koguni 1707 õpilast. Nagu ikka, oli osalejaid kõige rohkem 7.–8. klassidest – 708, 9.–10. klassidest 592 ja 11.–12. klassidest 407. Sõel lõppvooru pääsemiseks oligi kõige tihedam kõige nooremas vanuseastmes, kus polnud ka uurimistöö või Vikipeedia artikli kirjutamise võimalust. Emakeeleolümpiaadi selline populaarsus paneb mõtlema, kas ei võiks selles vanuseastmes olla veel mõni üleriigiline võistlus, näiteks keeleteemaline veebiviktoriin. Niisugust huvi emakeele vastu tuleks ju ainult takka õhutada. Enim õpilasi osales piirkonnavorus sel aastal Harjumaal – 199; Tallinna ja Tartu kõrval olid tavapäraselt rohke osavõtuga piirkonnad Pärnu linn, Lääne-Virumaa ja Saaremaa, sel aastal vahest üllatajana ka Võrumaa.

Olümpiaadiülesannete koostajate ees seisab alati probleem, kuidas vanuseastmete noorematele mitte liiga teha. Tasakaalus on püütud hoida teadmisi kontrollivaid ning loogika ja loovuse abil lahendatavate ülesannete osa. Piirkonnavorus oli päris mitu ülesannet, kus tuli valida või moodustada kirjakeeles korrektne vorm. Morfoloogiaülesanne läks osalejatel hästi, ootamatult kaotasid aga ka parimad punkte arvude ja numbrite õigekirja ülesandes. Sõnavara ülesannetest paistis lihtne (vahest

isegi liiga) olevat vanema astme võõrsõnade ja võõrapäraste keelendite asendamise ülesanne, uudissõnade sõnamoodustusega seotu seevastu tundus õige paljudele üle jõu käivat. Ometi on ainekavas seda teemat päris palju, võiks ju ka oletada, et uute sõnade vastu on huvi suur. Küllap aga võetakse uued keelendid pikemata omaks, juurdlemata põhjalikult selle üle, millest ja kuidas need on saadud. Kirjakeele saja aasta märgina oli igas vanuseastmes üks ülesanne, kus tuli võrrelda raamatute esmatrüki keelt praegusega: nooremas vanuseastmes oli tekst Lutsu „Kevadest”, keskmises Bornhöhe „Tallinna narridest ja narrikestest” ja vanemas Tammsaare „Kõrboja peremehest”. Sellist võrdlemist võiks ehk ka tunnis ette võtta, kultuuriloolisest veebist Kreutzwaldi sajand (http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?table=Books) leiab selleks küllaldaselt materjali.

Lõppvoorust

Lõppvooru kutsuti 80 õpilast, neist oli võimalik Tartusse tulla 70-l. Lõppvooru praktilisemates ülesannetes tuli nii Aaviku juhiste alusel sõnavorme moodustades „keeleuueenduse kurv lõpmatuseni tõmmata” kui ka näiteks ametniku kirjavastusest kantseliitlikud jooned üles leida ja need tekstist välja toimetada. Kuna üks olümpiaadi eelvooru uurimisteemasid oli keelekorraldus ja keelehoole, tuli kahe näite võrdlemise varal analüüsida, kuidas on muutunud teabe esitamine õigekeelsussõnaraamatus. Ülesande koostaja sõnul oli üllatav, et 9. ja 10. klassi õpilastel õnnestus lahendamine paremini kui vanema vanuseastme õpilastel. Igal juhul paneb ta õpetajatele südamele, et ÕSi tuleks tundides julgemalt kasutada.

Pärast ülesannete lahendamist tutvustati vanemate vanuserühmade huvilistele Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi õppimisvõimalusi. Kes soovis, võis külastada Tartu ülikooli kunstimuuseumi või teha linnamuuseumi teaduri juhendamisel läbi seiklusmäng Tartu kesklinnas.

Olümpiaadi pidulikul lõpetamisel Tartu ülikooli aulas kõneles professor Renate Pajusalu metafooridest meie elus, seejärel autasustati parimaid. Kokku anti olümpiaadil välja viis I järgu, kaheksa II järgu ja 15 III järgu diplomit. Lõppvooru tulemused on üleval Tartu ülikooli teaduskooli kodulehel. Noorema vanuserühma võitjaks tuli **Haldja Hermaküla** Gustav Adolfi gümnaasiumist (õpetaja Maarja-Liisa Vokksepp). Keskmise vanuserühma võitja oli **Tuule Tars** Hugo Treffneri gümnaasiumist (õpetaja Maris

Põkka), selles vanuserühmas said I järgu diplomi veel ka **Liisa Lehtpuu** Rakvere gümnaasiumist (õpetaja Reet Bobõlski) ja **Sandra Vilumaa** Loxa gümnaasiumist (õpetaja Urve Toompuu). Vanema vanuserühma võitja oli **Loona Volke** Hugo Treffneri gümnaasiumist (õpetaja Tiina Pluum). Auhinnaraamatudki olid seekord valitud Eesti- ja keeleteemalised, nende eest tänavad korraldajad Greifi trükikoda ja Emakeele Sihtasutust.

Järgmise aasta olümpiaadi korraldab Tallinna ülikool, keskendutakse oskuskeelele ja olümpiaadi teema on „Eesti oskuskeel koolis ja igapäeva-elus”.

OK